

Yusikova O. V., candidate of Philology
Institute of Ukrainian national academy of sciences, Kiev

FUNCTIONING OF NAMES OF KINDS OF HEADDRESSES IN UKRAINIAN DIALECTS

The words from dialects of the Ukrainian language which mean kinds of headdresses are presented in this study. The vocabulary of the analyzed lexical-semantic subgroups was influenced by extralinguistic factors, including changes in material culture, which is manifested in the loss of names realities.

Keywords: headdresses, Ukrainian dialects, derivative feature, semantic field.

УДК 811.112'42:316.77

Сарміна Г.Л., асистент кафедри іноземних мов
Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка

КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ КАРНАВАЛІЗАЦІЇ У НІМЕЦЬКОМОВНИХ ШАНТАЖНИХ ЛИСТАХ

Стаття присвячена дослідженню комунікативної стратегії карнавалізації у німецькомовних шантажних листах. Описано сутність феномену карнавалізації, вивчено низку комунікативних ролей соціальної та соціолінгвальної спрямованості, які реалізують вищезгадану комунікативну стратегію.

Ключові слова: комунікативна стратегія і тактика, аналіз тексту, комунікативна роль, шантажний лист.

Аналіз комунікативної діяльності учасників шантажного процесу є невід'ємним складником комплексного дослідження шантажного листа як елементу цього процесу. Увагу приділено не тільки мові як системі комунікативних засобів, а й використанню таких засобів мовцем, що характеризують та описують його комунікативну діяльність. До зазначених засобів належать насамперед комунікативні стратегії і тактики, вивчення яких зумовлено потребою розкрити комунікативно-стратегічну природу шантажного листа. Загальнотеоретичні основи дослідження комунікативних стратегій і тактик було закладено вітчизняними та зарубіжними вченими, зокрема в працях Н. Д. Арутюнової, А. Д. Белової, О. І. Іссєре, Є. В. Ключєва, Р. Є. Пилипенка, Г. Г. Почєпцова. Проте комунікативні стратегії в німецькомовних шантажних листах ще не досліджувались. Саме цей факт і визначає актуальність даної праці.

Об'єктом дослідження є комунікативна стратегія карнавалізації у німецькомовних шантажних листах, предметом — прагмалінгвістичні характеристики зазначеної комунікативної стратегії, а також засоби, за допомогою яких реалізуються мовні форми вираження карнавалізації. **Матеріалом** слугують 1134 текстів автентичних німецькомовних шантажних листів.

© Г. Л. Сарміна, 2014

Загальна проблема дослідження полягає у відсутності комплексного аналізу комунікативних стратегій шантажного процесу, засобів їхнього вираження у німецькомовних шантажних листах, що передбачає розв'язання таких **завдань**:

- уточнити поняття «комунікативна стратегія карнавалізації» і «комунікативна роль»;
- визначити авторську мотивацію застосування комунікативної стратегії карнавалізації у німецькомовних шантажних листах;
- проаналізувати та виокремити мовні засоби реалізації стратегії карнавалізації та комунікативних ролей;
- окреслити перспективи подальших досліджень.

Специфіка комунікативного процесу між адресантом і адресатом шантажного листа, як невід'ємний складник шантажу, характеризується карнавалізацією спілкування. Щоб приховати власну особу, шантажист порушує загальновизнані правила людської комунікації, адже перед ним стоїть низка непростих завдань — сконтактуватися з жертвою, запевнити її в серйозності намірів, змусити жертву дотримати певних умов тощо — отже, від майстерності адресанта залежить успіх або неуспіх шантажного процесу. Особу адресанта шантажного листа визначають особливості комунікативної ситуації, у межах якої продукуються тексти і в якій відбувається шантажний процес. Відсутність обмежень сприяє певній вербальній свободі, якою адресант користується, щоб досягти успішного завершення шантажного процесу. Свідоме скоєння кримінального злочину посилює непохитний намір шантажиста залишитися непізнаним і саме це змушує його докладати чималих зусиль з метою приховати сліди злочину.

Щоб приховати власну особу, укладач шантажного листа вдається до прийомів кодування, які втілюються шляхом реалізації мовних засобів вираження карнавалізації [1]. Мовну особистість адресанта шантажного листа визначає поняття «комунікативна роль» [2: 149], що передбачає низку засобів для створення особливого образу. Позицію шантажиста відбиває роль, яку він грає, щоб приховати справжні наміри й досягти мети, зберігши анонімність. Стильову своєрідність шантажного листа (поєднання високого і низького) зумовлено вільною комунікативною поведінкою укладача листа, нічим не обмеженого в доборі мовних засобів. Сутність стратегії карнавалізації в шантажному листі полягає у спробах адресанта листа перевтілитися в будь-який образ, створити певне амплуа. Адресант «грає» ту комунікативну роль, якої потребує даний контекст, а реальне обличчя — приховує.

Стратегію карнавалізації в шантажному листі спрямовано на реалізацію двох основних цілей, а саме: психологічний вплив на адресата, з метою скерувати його дії, а також приховання власної ідентичності. Це зумовлює наявність двох комплексів комунікативних ролей — соціальної та соціолінгвальної спрямованості.

Конкретизація шантажистом власного образу й вияв ставлення його до адресата відбувається так: злочинець наділяє себе певними характеристиками, формуючи той чи інший (як правило, позитивний) образ. Адресант прагне модифікувати уявлення адресата про реальну інтенцію шантажного листа і усунути соціальну дистанцію між злочинцем і жертвою. Це реалізується за допомогою низки *комунікативних ролей імітації соціального статусу* (позитивного або нейтрального характеру). Основними комунікативними ролями такого типу є такі:

1) Комунікативна роль poradnika націлена не тільки на вуалювання злочину, а й на трансформацію його в добру справу, тож шантажист постає як добрий poradnik.

Таку комунікативну роль маркують іменники *Ratschlag*, *Rat*, дієслова *raten*, *empfehlen*, *zuraten*, *anraten* у формі умовного способу, які нівелюють примусовий характер висловлювання, сприяючи експлікації турботи, тож речення набуває рекомендаційного забарвлення.

*Ich würde Ihnen auch empfehlen nicht Ihren Mitmenschen oder der Polizei von diesem Problem mitwissen lassen.*²

2) Комунікативна роль помічника експлікує намір шантажиста стати у пригоді, допомогти адресатові, ще й завуалювати факт, що «помічник» сам спричинив цю ситуацію. Вербалізація цієї комунікативної ролі відбувається шляхом відповідних номінацій, зокрема: *Helfer*, *Retter*, *Nothelfer*. Водночас уживання лексеми *Hilfe* обертає ситуацію скоєння злочину на допомогу.

*Wir sehen in unserer Vorgehensweise keinesfalls eine Nötigung oder Erpressung, sondern lediglich ein Angebot der Hilfe für Sie.*³

3) Комунікативна роль наставника передбачає образ шантажиста як вчителя, який повчає, надоумлює, наголошує на авторитетності своєї думки. Важить власна думка адресанта, причому він є достатньо категоричним, характер суджень є ультимативним.

Wir wollten Ihnen hier nur einen kurzen Einblick verschaffen um sie in ihrer Entscheidungsfindung auf den unserer Meinung nach richtigen Weg zu bringen.

Настанови у формі взаємної поради відбивають прагнення адресанта шантажного листа власним прикладом продемонструвати правильну модель поведінки.

Tuen Sie Ihr Bestes, dass es klappt. Ich werde mein Bestes tun, dass nichts Schlimmes passiert. Ich wünsche mir viel Glück, weil Ihre Seite sehr stark ist. Und ich wünsche uns beiden Vernunft für ein gutes Ausgehen.

4) Обираючи комунікативну роль шляхетного лицаря, адресант шантажного листа прагне змінити уявлення про справжні мотиви злочину й забезпечити собі привабливий образ. Відсутність власної вигоди засвідчує шляхетні мотиви адресанта, що маркуються дієсловами *haben*, *bereichern*, *bekommen*, котрі заперечуються. Акцентовано на бажаній готовності допомогти іншим, навіть не одній особі, а багатьом, тло шляхетної діяльності адресанта генералізують лексеми *alle*, *viele*, *jeder*.

Und möchte so noch mal allen Opfern von Gewalt und Missbrauch helfen.

5) Комунікативна роль жертви надає адресантові шантажного листа можливість змінити власну позицію, подати себе не як злочинця, який брутально шантажує жертву, не як співучасника злочину, а як жертву, що під тиском обставин мусила взяти участь у скоєнні злочину. Уникаючи експліцитних номінацій жертви, адресант зазначає осіб, які є злочинцями, і наголошує на своїй залежності від них та на вимушеності власної позиції. Позиції жертви і злочинця зазнають трансформації, коли адресата шантажованого подають як ініціатора шантажного процесу. Адресант намагається репрезентувати свої дії не як помсту, а як відновлення справедливості, разом уникаючи експліцитних позначень власних учинків, він докладає чималих зусиль, намагаючись обґрунтувати власні дії, зокрема виправдовує їх відсутністю вибору. Шантаж подано як вимушений

¹ Пунктуацію та орфографію прикладів шантажних листів збережено.

² Джерел ілюстративного матеріалу не зазначено; їх подано у формі, наданій автору з боку Федерального відомства кримінальної поліції Німеччини (без зазначення джерел).

захід, а виправдання супроводжується прямим або непрямим визнанням провини з розрахунку на прихильність адресата, який, мовляв, із розумінням поставиться до дій, що спричинили конфлікт.

Wir haben unsere Arbeit verloren und sind so ziemlich am Ende und sehen nur noch den Weg Sie um drei Millionen Euro zu erpressen.

Укладачі текстів, автори-інкогніто намагаються уникнути зовнішніх слідів: не змащують слиною марки на конверті, не викидають листа до поштової скриньки поблизу свого місця мешкання, а електронну пошту не надсилають з власного акаунта. Поширеними є спроби змінити почерк, щоб унеможливити з'ясування особи укладача, а також писати друкованими літерами, застосовувати шаблони, вирізані слова й літери тощо. Проте й укладання тексту залишає певні сліди, які можуть бути предметом аналізу і розслідування. Обізнаність авторів-інкогніто із такими техніками змушує їх змінювати характер викладу. Спроби замаскуватися, приховати власну ідентичність шляхом штучного викривлення тексту є феноменом, який реалізується шляхом *комунікативних ролей соціолінгвальної спрямованості*.

Основним методом імітації мовлення є те, що укладач припускається помилок на всіх рівнях мови. Помилки, зроблені в тексті, можуть дати уявлення про укладача тексту, проте треба розокремлювати, які помилки зроблено через незнання, а які — з певною інтенцією. Цілеспрямованою імітацією є припущення помилок з метою скопіювати стиль індивіда зі зниженим рівнем мовної компетенції, мовні ознаки іноземця або мовні ознаки певного автора [3: 244]. Основними комунікативними ролями такого типу в шантажних листах є такі:

Комунікативна роль іноземця передбачає розгляд мови крізь призму мовної особистості. Нерідна мова у структурі мовної особистості — це ксенолект, або вторинна мова в онтогенезі мовної особистості, особливий тип мовної варіативності [4]; особливе застосування власної мови, яка гармонізує комунікацію в нерівній комунікативній ситуації [5: 182]. Основним засобом імітування образу іноземця є вживання адресантом шантажного листа слів, висловлювань або цілих речень іноземною мовою. Укладач шантажного листа може посилатися на культурні номінації, зокрема на країну або місцевість, звідки він походить.

Проте основною ознакою імітації мовлення іноземця або неносія мови є наявність помилок на всіх мовних рівнях. Серед типових помилок, яких зазвичай припускається неносій мови, є такі, що становлять найбільші труднощі в опануванні німецької мови [3: 250]. На рівні морфології основними ознаками імітування мовлення іноземця є уживання неправильного роду іменника, неповних форм дієслова (хибних флексій), подвійного заперечення, а також хибних форм дієслівного керування. Важливою ознакою імітації є співіснування правильних і хибних форм у межах тієї самої категорії, що свідчить про обізнаність укладача шантажного листа із правильною формою.

Wir haben in die Türkei angerufen. Auf den Wunsch deines Sohnes haben wir dich nach OName gerufen.

На рівні синтаксису імітація мовлення характеризується порушенням рамкової конструкції в процесі утворення складних часових форм, переважанням паратактичних конструкцій над гіпотактичними.

Darüber werden wir auf keinen Fall reden. Sie werden zunächst begraben Ihren Sohn.

Орфографічні помилки, які трапляються під час імітації мовлення неносія мови характеризуються особливою своєрідністю. Йдеться про хибне передавання довготи голосного, написання іменників з малої літери, хибне вживання літер *s, ß*, написання умлаутів, передавання на письмі дифтонгів тощо.

Wir nämen auch freund fon dir mit in chor.

Про імітування мовлення іноземця свідчать: домінування помилок на рівні граматики попри правильне вживання лексики; безсистемні (поодинокі) помилки на різних рівнях мови; домінування орфографічних помилок попри доречний добір лексики; уживання спрощеного вокабулярія. Важливим чинником з'ясування того, чи є укладач шантажного листа носієм або неносієм мови, є комплексне дослідження цілого листа або серії листів (первинний лист і далі), що дає змогу дійти висновку, чи наявні (систематичні) помилки є характерними для неносія мови, який вивчає німецьку на певному (очікуваному) рівні.

Комунікативна роль невігласа відбиває прагнення адресанта шантажного листа презентувати себе як людину з низьким рівнем освіти. На відміну від неносія мови, граматичні конструкції індивіда, для якого мова є рідною, здебільшого є безпомилковими. Проте орфографічні помилки та відхилення в пунктуації можуть свідчити про недостатній рівень освіченості. Щоб констатувати імітацію, треба аналізувати текст комплексно і з'ясувати, чи повторюються типові помилки. Відсутність знаків пунктуації, зміна літер, випущені фрагменти, додавання літер є типовими елементами такої комунікативної ролі. Постійне подвоєння приголосних, відсутність розділових знаків, проте правильна граматична конструкція фрази й доречно дібрана лексика свідчать про показну імітацію.

Erstmal soweit in kürze müssen ihr aufpassen ich bin ainer von dennn leutte der hierrr imobjekt arbn xxx ich möcht e ihnen nur saegen dass meine kolegen etwas vorhaben die sind es auch die sohn mal gchrieben habben sie wissen dasss nicht.

Якщо помилки трапляються рідко і їх у листі небагато, можна припустити, що то є писемні огріхи, проте якщо вимальовується картина, де помилкам властива певна повторюваність, можна твердити про стратегічність такої інтенції.

Успішність імітації мовлення залежить від мовної компетенції укладача тексту. У будь-якій фальсифікації — нехай йдеться про банкноту чи писемний текст — якість кінцевого продукту залежить від ступеня розуміння фальсифікатором природи і сутності того, що саме він фальсифікує [6: 122].

Наведені теоретичні і практичні результати дослідження дають підстави дійти таких висновків: шантажний лист є інструментом кримінального злочину, скоєного через вербальну поведінку, тож такий текст характеризується високим ступенем стратегічного планування мовлення; основною стильовою рисою комунікації в шантажному процесі є карнавалізація, яка визначає характер мовної поведінки комунікантів; комунікативна стратегія карнавалізації у німецькомовних шантажних листах є різновидом стратегії репрезентативної спрямованості і ґрунтується на виконанні ролей соціальної та соціолінгвальної імітації адресанта шантажного листа.

Вивчення комунікативної стратегії карнавалізації у німецькомовних шантажних листах має суттєве значення не тільки для пояснення процесів спілкування злочинців, але і для вивчення їхнього мовного портрету. **Перспективи досліджень** полягають також у подальшому опрацюванні та вивченні комунікативних стратегій і тактик шантажного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бахтин М. М. Франсуа Рабле и народная смеховая культура средневековья и Ренессанса / Михаил Михайлович Бахтин. — Москва: Худож. лит., 1990. — 543 с.
2. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Флорій Сергійович Бацевич. — Київ: Довіра, 2007. — 205 с.
3. Dern C. Verstellungsstrategien in Erpresserschreiben / Christa Dern // ZGL 36. — 2008. — S. 240–265.
4. Карасик В. И. Язык социального статуса / Владимир Ильич Карасик. — Москва: Ин-т языкознания РАН, 1992. — 330 с. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://philologos.narod.ru/texts/karasik/status00.htm>
5. Roche J. Xenolekte. Struktur und Variation im Deutsch gegenüber Ausländern / Jörg Roche. — Berlin, New York: de Gruyter, 1989. — 199 S.
6. Coulthard M. Making texts speak: The work of the forensic linguists / Malcolm Coulthard. — SAP 33. — 1998. — P. 117–130.

Сармина А. Л., ассистент кафедры иностранных языков
Института журналистики КНУ имени Тараса Шевченка

КОММУНИКАТИВНАЯ СТРАТЕГИЯ КАРНАВАЛИЗАЦИИ В НЕМЕЦКОЯЗЫЧНЫХ ШАНТАЖНЫХ ПИСЬМАХ

Статья посвящена исследованию коммуникативной стратегии карнавализации в немецкоязычных шантажных письмах. Описана сущность феномена карнавализации, выделен ряд коммуникативных ролей социальной и социолингвальной направленности, которые реализуют вышеупомянутую коммуникативную стратегию.

Ключевые слова: коммуникативная стратегия и тактика, анализ текста, коммуникативная роль, шантажное письмо.

Sarmina G. L., assistant professor of the Department of foreign languages
The Institute of Journalism, Taras Shevchenko national university of Kiev

THE COMMUNICATIVE STRATEGY OF CARNIVALIZATION IN BLACKMAIL LETTERS IN GERMAN

The article is devoted to the investigation the communicative strategy of carnivalization in blackmail letters in German. The nature of carnivalization phenomenon was described; a number of social and socio-lingual communicative roles that realize the above-mentioned strategy were distinguished.

Key words: communicative strategy and tactics, text analysis, communicative role, blackmail letter.